

Austatud lugeja!

Käesolev Juridica number algab artikliga, kus küsitakse õige õiguse järele. Silvia Kaugia nendib, et õigus on muutunud raha kõrval oluliseks majanduse ja ühiskonna poliitilise juhtimise instrumendiks. Autor toonitab, et just õigusega seatud piirides saavad ühiskonnaliikmed oma elulaadi kujundada, vajadusi rahuldada ja vabadusi realiseerida.

Loomulikult peavad mitte ainult õigusteadlased, vaid kõik juristid kogu aeg küsima õige õiguse järele ja püüdlema sellise õiguse poole. Aga kujutame korra ette olukorda, et õige õigus on mitte ainult olemas, vaid olemas siin ja praegu. Et õige õigus sai eile valmis, aegade algusest kestnud töö kandis lõpuks ometi vilja. Ja keegi ei otsi enam seda õigemast ja paremat, sest ideaal on saavutatud. Kas ainuüksi sellise õiguse olemasolu suudab võluvael kõik senised probleemid lahendada?

Vaevalt. Sest õigus ja raha ei ole siiski kõrvutiseisvad juhtimisinstrumendid. Tahame seda või mitte, aga tänapäeva ühiskonnas on raha olemasolu õiguste maksmapaneku eeltingimus. Mis siis, et õiguse ees peaksime olema kõik võrdsed. Ikka leidub keegi, kes arvab, et tema on võrdsem, ega hooli sellest, kas õigus on tema või kellegi teise poolel. Nagu Karlsson katuselt ütles, et paljugi, mis ei tohi – ikka tehakse. Õigus võib olla see õige, kuid see ei taga veel õiguse toimimist. Ja selle toimimise tagamiseks on vaja raha.

Küsimus on selles, kui palju. Kas õigus on tarbekaup, luksuse või midagi vahepealset? Olen kaugel arvamusest, et õigus peaks olema tarbekauba hinnaklassis. Peenraha maksev õigusemõistmine tooks tühisemadki vaidlused kohtulaua ette, mis ühelt poolt oleks kõigile liiga koormav ja teiselt poolt moonutaks tavapäraseid inimsuhteid. Kohtulaua ees seismisele tuleks eelistada vaidluste lahendamist mõistlike kokkulepete teel. Just nimelt mõistlike. Kui see ei ole võimalik, peab konfliktide lahendamiseks olema mingi muu alternatiiv. Reaalne, toimiv alternatiiv, mitte selline, mida vaid vähesed endale lubada saavad.

Käisin hiljuti konverentsil, kui Inglise juristid rääkisid muuhulgas oma tasust. Nad mõõnsid, et nende teenus ei ole odav, kuid kinnitasid, et see-eest on see kvaliteetne. Seda kuulates tabas mind mõte: kas nende teenus oleks siis vähem kvaliteetne, kui see oleks odavam, liiati veel, et samas mõndi, et ühes teises Euroopa suurriigis on sama teenus kordades odavam. Kuid juristi töötasu ei ole ainus, mis õiguse hinda mõjutab. 1. jaanuarist 2009 tõusid Eestis oluliselt riigilõivu määrad. Jah, riigikassal ei ole just parimad ajad, kuid kas riigialamatel on? Vaevalt et 2009. aastal sellele küsimusele jaatavalt saab vastata.

Riik on enda peale võtnud konfliktide lahendamise monopoli ühiskonnas. Ta näeb ette, kes, kus, kuna ja kuidas vaidlusi lahendab ning palju selle teenuse eest tuleb maksta. Riik korraldab ka lahenduste jõustamise. Kui need mehhanismid ei tööta või on liiga kallid, leidub neid, kes sellist olukorda teadlikult ära kasutavad. Milleks täita lepingut, kui tead, et vastaspoolel pole raha oma nõuet maksta panna? Ehk polegi see niivõrd nahaalsus kui majanduslik mõtlemine?

Tõsi, võib ju küsida, et miks peaks üks riigialam maksuma kinni teise jagelemised-hagelemised (sest mida muud see riigi kaudu kohtupidamise finantseerimine siis on). Aga ehk on see õigusriigis siiski vajalik? Sest konfliktid ei jää tekkimata, võimalused nende lahendamiseks ei jää leidmata. Kui õiged, õiglased ja seaduslikud need lahendused on, on aga täiesti iseküsimus.

Luksusesemeid saavad vähesed endale lubada. Et õigus suudaks mingilgi moel tasakaalustada raha kui majanduse ja ühiskonna poliitilise juhtimise instrumenti, ei tohi ta muutuda luksuskaubaks. Lihtsalt ei tohi.



Katrin Prükk